

*Obavijest***Međunarodni seminar:
»Nova europska sigurnost«**

Šipan, 23-30. kolovoza 2003.

U organizaciji Atlantskog vijeća Republike Hrvatske, Centra za međunarodne studije i Fakulteta političkih znanosti iz Zagreba, a uz financijsku potporu sestrinskih njemačkih političkih zaklada Konrad Adenauer i Hanns Seidel, na Šipanu je od 23. do 30. kolovoza 2003. održan međunarodni ljetni seminar »Nova europska sigurnost«.

Poznati sveučilišni profesori, politički dužnosnici, djelatnici raznih udruga i instituta iz oblasti međunarodnih odnosa polaznicima seminara – mladim liderima, polaznicima poslijediplomskih i doktorskih studija, mlađim djelatnicima ministarstava, djelatnicima tijela državne uprave, novinarima i svima koji će se u budućnosti baviti nekim od aspekata međunarodnih odnosa u Jugoistočnoj Europi – osvijetlili su pojedine probleme i istodobno koordinirali njihovim samostalnim seminarskim radom.

Cilj seminara bio je sagledati kompleksnost problema prostora Jugoistočne Europe, te omogućiti razmjenu mišljenja i percepcije mlade generacije. Predviđene radionice u okviru seminara trebale su pridonijeti samostalnom iskazivanju sugestija mladih polaznika i omogućiti uspješnije i brže rješavanje nagomilanih i složenih problema u regiji.

U znanstvenom pogledu polaznici su imali prigodu upoznati se s položajem Njemačke u sustavu europske sigurnosti, o čemu je govorio dr. Karl-Heinz Kamp, voditelj Odjela za vanjsku i sigurnosnu politiku Zaklade Konrad Adenauer.

Dr. Kamp je također osvijetlio ulogu i današnju poziciju Njemačke u odnosu na organizaciju NATO-a, ističući kako je došlo do svojevrstne »amerikanizacije NATO-a«, koja je uslijedila potporom zemalja istočne Europe Sjedinjenim Američkim Državama u najnovijem iračkom ratu.

Dr. Rudolf Graf Logothetti (Bundesuniversität, München) govorio je o »Europskoj sigurnosti i obrambenoj politici – vizijama i realnosti«, te o »Europskim oružanim snagama i problemima s multinacionalnošću«. Graf Logothetti je istaknuo postojanje dvije vizije unutar Europske unije, jedne koja ide u pravcu emancipiranja od Sjedinjenih Američkih Država, dok druga snažno podupire euroatlantske integracije. Također je govorio o odnosu i perspektivama Europske unije prema zemljama Zapadnog Balkana.

U sklopu ovog bloka predavanja, kojima je trebalo prikazati stajališta izvana, svakako treba dodati i izlaganje zamjenika ministra vanjskih poslova Poljske, dr. Adama Daniela Rotfelda, koji je polaznicima pokušao predstaviti »Europski sustav u tranziciji – nove promjene, nove zadaće«. Rotfeld se ta-

kođer bavio i pitanjem »premošćivanja transatlantskih podjela i perspektiva-
ma Poljske«.

Posebnu pozornost sudionika izazvao je blok izlaganja u kojima su Davor Božinović, veleposlanik Republike Hrvatske u Srbiji i Crnoj Gori, Ivan Vejvoda, direktor Marshall Fund iz Beograda i Tihomir Simić, predstavnik BK Kompani iz Beograda, iz današnje perspektive osvijetlili hrvatsko-srpske odnose. Za Davora Božinovića ovi odnosi predstavljaju vrlo »osjetljivu diplomaciju«, pri čemu tragična događanja na ovim prostorima ne bi smjela sputavati otvaranje puta suradnji.

Božinović smatra da će, ukoliko se ubrza proces regionalne suradnje, doći i do ubrzanja procesa integracije pojedinih zemalja Jugoistočne Europe, dok će odnos između Hrvatske i Srbije i Crne Gore ubuduće ovisiti o ustrojstvu institucija nove državne zajednice Srbije i Crne Gore.

Prema ocjeni Ivana Vejvode, Srbija je, poslije ubojstva premijera Zorana Đinđića, prošla kroz teško razdoblje. »Mlada demokratska Srbija« bila je pred velikim iskušenjima, ali su postavljeni demokratski temelji institucijama. Trebalo je otpočeti borbu s organiziranim kriminalom te ratnim lobijima. Međutim, kako mirna smjena vlasti i demokratska transformacija imaju cijenu, tako su promjene sporije i moraju se provoditi i s dijelom mračnog nasljeđa.

Ono što bi moglo skinuti hipoteku s hrvatsko-srpskih odnosa, smatra Vejvoda, je obećanje Srbije dano Haškom tribunalu, da će do kraja godine isporučiti sve optužene ovom sudu. Općim problemom Vejvoda je označio problem političke kulture (s obzirom na to da većina novonastalih država iz bivše Jugoslavije živi u tradicionalnim i patrijarhalnim društvima). Osim toga, prema Vejvodu, komunizam ovim zemljama nije dao elemente političke modernosti.

U tom kontekstu vrlo je bitna hrvatska kandidatura za prijem u članstvo EU, što je dinamičan element koji bi mogao povući sve susjedne zemlje naprijed. Sami hrvatsko-srpski odnosi su još od 19. stoljeća diktirali ukupne odnose na jugoistoku Europe, a prema ocjeni Vejvode, i danas su iznimno bitni i za stabilnost Bosne i Hercegovine.

Tihomir Simić, iz Atlantskog savjeta Srbije i Crne Gore te predstavnik Udruženja poduzetnika iz Srbije, govorio je o ekonomskom aspektu suradnje između Hrvatske i Srbije i Crne Gore. Prema njemu, govor kapitala je najjasniji, s obzirom na to da je riječ o govoru interesa.

Dr. Vlatko Cvrtila s Fakulteta političkih znanosti iz Zagreba govorio je o geopolitičkom određenju jugoistoka Europe, pri čemu je osvijetlio probleme u definiranju, povijesno-geopolitički razvoj kako Balkana tako i Jugoistočne Europe, regionalni sigurnosni kompleks te položaj Hrvatske u Jugoistočnoj Europi. Geopolitičko određenje se promatra kroz percepciju prostora i percepciju odnosa u prostoru. Najspornijim prostorom u pogledu identifikacije prostora u Europi upravo se označava prostor Jugoistočne Europe.

Balkan je kao pojam ušao u upotrebu prije pojma Jugoistočne Europe – pojavio se u 15/16. stoljeću. Pojam balkanizacije – razbijanje geografskog pod-

ruča u male i posvađane cjeline, koje se uvijek događalo nasiljem, pojavio se 1918. Kasnije se odvojio od prostorne paradigme, i postao sinonim za političko usitnjavanje, nasilje, etničke netrpeljivosti.

Pojam Jugoistočne Europe uveo je 1893. godine njemački geograf Teobald Fischer, a češće je u uporabi nakon Prvog svjetskog rata. Tijekom Drugog svjetskog rata pojam je kompromitiran, jer je »Südosteuropa« jedan od ključnih geopolitičkih termina u nacističkoj paradigmi prostornog širenja. U ovaj prostor trebale bi ući sljedeće države: Slovačka, Mađarska, Rumunjska, Bugarska, Grčka, Turska (europski dio), Albanija, Makedonija, Srbija i Crna Gora, BiH, Hrvatska i Slovenija. Iz ovih definicija se izuzimaju: Slovačka i Mađarska, kao i Slovenija.

Poslije hladnog rata dolazi do češće uporabe pojma »Jugoistočna Europa«.

Dr. Cvrtila je zaključio da je riječ o regiji sa čestim promjenama geopolitičkih struktura, čiji povijesno-geopolitički razvoj obilježava različito nasljeđe. U 20. stoljeću došlo je do nasilnih promjena geopolitičkih odnosa, tako da su sve uspostavljene strukture smatrane privremenim. Krizama na ovom prostoru upravljalo se posredovano, što dalje upućuje na geopolitičku neizvjesnost regije. Otuda je, prema dr. Cvrtili, potrebno stvarati regionalne inicijative koje bi kompenzirale međunarodno posredovanje.

Dr. Zdravko Petak s Fakulteta političkih znanosti iz Zagreba smatra da je »politička ekonomija Jugoistočne Europe determinirana raspadom Jugoslavije i troškovima koje je taj raspad donio«. Najnerazvijeniji dio Europe je prostor Jugoistočne Europe, ako se uzme u obzir činjenica da je bruto društveni proizvod po glavi stanovnika u ovom dijelu Europe ispod 5000 dolara. Sama regija očituje se velikim razlikama u razvijenosti, dok odnos između EU i zemalja Jugoistočne Europe ima sljedeća obilježja:

- niska razina međusobne integracije
- presudna važnost tržišta EU
- Grčka je preslab ekonomski lider
- jugoistok Europe nije relevantan partner Europskoj uniji (1% vanjske trgovine)

Dr. Siniša Tatalović s Fakulteta političkih znanosti iz Zagreba, je u okviru izlaganja »Europska sigurnost i etnički odnosi u Jugoistočnoj Europi« izdvojio tri široke i složene cjeline:

1. procese uspostave europske sigurnosti
2. etničke odnose i sukobe u Europi
3. etničke sukobe i sigurnost na jugoistoku Europe

Dr. Tatalović je, govoreći o obilježjima europske sigurnosti, istakao kako kraj hladnog rata nije donio željeni mir, sigurnost i stabilnost, te da je došlo do redefiniranja sigurnosti – suvremena sigurnost postala je internacionalizirana i zasnovana na suovisnosti. Europskoj sigurnosti prijete opasnosti od ponovnog naoružavanja – vojna dimenzija, dok ekonomsku dimenziju sigurnosti determinira novi val ksenofobije i rasizma. Osim ovih izvora ugrožavanja europske sigurnosti, Tatalović je govorio i o prijetnjama globalnog terorizma svim europskim državama, etničkim sukobima koji opterećuju nacio-

nalnu sigurnost brojnih europskih država, te o nasilju nad manjinama kao načinu izražavanja protesta zbog neostvarenih očekivanja ljudi.

Stoga je dr. Tatalović u smislu rješavanja etničkih napetosti u regiji, preporučio: priznavanje etničkih razlika i napuštanje politike eliminiranja razlika (genocid, nasilna asimilacija), pronaci politike upravljanja razlikama (autonomija), izgradnja demokratskih institucija, saniranje posljedica rata, izgradnja bilateralnih i multilateralnih odnosa, nužnost međunarodnog prisustva, poticanje ekonomskog razvoja i suradnje, integracijski procesi (NATO, EU)....

Zoran Milanović, načelnik Odjela Ministarstva vanjskih poslova Republike Hrvatske izložio je u okviru svog izlaganja »Hrvatska u sustavu europske sigurnosti« položaj Republike Hrvatske u organizaciji Ujedinjenih naroda. Također je izložio strukturu organizacije NATO-a, kao sustava kolektivne obrane, osvrnuo se na Europsku uniju te OESS. Prema njemu, Republika Hrvatska se trenutačno nalazi u poziciji između čekića i nakovnja u pogledu artikulacije vanjske i sigurnosne politike Hrvatske.

U pogledu iračke krize, Hrvatska se nalazi u delikatnoj poziciji, jer mora voditi računa da nikoga ne uvrijedi. Hrvatska sigurnosna politika određena je onime što se događa među velikima, istaknuo je Milanović.

On je zastupao jednu tezu koja je među sudionicima seminara izazvala dosta polemike, a do koje je došlo najvjerojatnije uslijed nejasnog i nepreciznog izražavanja. Naime, Milanović je decidirano tvrdio da ulazak u NATO Hrvatsku neće koštati niti lipe. Sudionici su to osporili, samim tim što će Hrvatska morati izvesti reformu vojnih snaga koje će biti nužne za dostizanje standarda koje NATO postavlja. A taj proces reformi je prilično skup i bit će financiran iz proračuna, što će dakako osjetiti i poreski obveznici. Reforma obrambenih i vojnih snaga u Hrvatskoj je neizbježna, i povezana je s ulaskom Republike Hrvatske u NATO.

Gordan Grlić Radman je govorio o neutralnim zemljama Europe i euroatlantskim integracijama i prikazao sustave Irske, Švicarske, Finske, Švedske i Austrije kao europskih neutralnih zemalja. Zaključio je da uloga neutralnosti u novoj Europi više nije neizvjesna, već je u velikoj mjeri nejasna. U politici je znatno izgubila na bonitetu (iščezli su uvjeti koji su omogućavali održanje politike neutralnosti), a u području prava sve više gubi stvarno uporište. Kodifikacija prava neutralnosti, temeljena gotovo isključivo na Haškom sporazumu iz 1907, nepotpuna je i zastarjela.

Dekan Fakulteta političkih znanosti u Zagrebu dr. Zvonko Posavec bavio se u svom izlaganju promjenom značenja teritorija u međunarodnom pravu. Iako većina pravnika govori o pojmu područje, Posavec se odlučio za teritorij, koji osim stanovništva, organizirane državne vlasti predstavlja jedan od elemenata svake države. Preambula Ustava RH prilično je nesretno formulirana. U novije vrijeme, pa tako i u modernim ustavima, teritorij se nastoji povezati s novim kontekstom, te gubi do tada pripadajuće prvo mjesto u ustavima pojedinih zemalja. Primjer Španjolske iz 1978. godine pokazuje kako najprije dolaze vrijednosna opredjeljenja, iza kojih tek onda slijedi određenje o nedje-

ljivosti. Tako je Španjolska najprije određena kroz »slobodu, pravednost, jednakost.....«.

Posavec je ukazao na primjer članica EU – putovanje bez putovnica, jedinstvena moneta, ukidanje carina, pokretljivost stanovništva, koji zapravo ukazuje na to kako se ovo rješenje uopće ne osvrće na državni teritorij. Situacija kod nas, na prostorima bivše Jugoslavije, ukazuje na nužnost stvaranja nacionalnih teritorijalnih država, jer bi države na taj način sredile svoje unutarnje odnose i bile sposobne sudjelovati u međunarodnim odnosima, istaknuo je Posavec i pojasnio Darendorfov pojam »heterogene nacionalne države«. Dr. Posavec je zaključio da demokracija ne može funkcionirati ako u pozadini svojih demokratskih odnosa nema pravnu arhitekturu. Tendencije o globalnom upravljanju u međunarodnim odnosima postoje još od 18. stoljeća. Nitko nije više suveren u klasičnom smislu. Radi se na uspostavi kompatibilnog sustava vrijednosti.

Zlatko Gareljić, zamjenik ministrice obrane Republike Hrvatske izložio je reformu obrambenog sustava u Republici Hrvatskoj.

Vizija ove reforme su dobro organizirane, visoko profesionalne i moderne oružane snage, dimenzionirane sukladno gospodarskim mogućnostima, a cilj je stvoriti optimalnu veličinu, poboljšati »piramidu« činova kao i obrazovnu strukturu u Oružanim snagama.

U Hrvatskoj se stvaraju uvjeti za prelazak na profesionalnu vojsku (uz zadržavanje koncepta regrutiranja), dok Slovenija u potpunosti prelazi na profesionalnu vojsku. Hrvatska je u procesu profesionalizacije vojske koristila slovenska iskustva. O potpunoj profesionalizaciji vojske se razmišlja u Hrvatskoj, što bi se moglo uvesti u perspektivi, ali Gareljić je istaknuo naglasio da je tu ipak riječ o dugotrajnom procesu. Pri tome se mora voditi računa o tome da se izbjegne negativna selekcija, te da se osiguraju pripadnici iz svih krajeva Hrvatske.

Igor Vah iz Ministarstva obrambe Republike Slovenije osvrnuo se na mjesto Republike Slovenije u sustavu europske obrane.

Strateški cilj Republike Slovenije je uključivanje u europske integracije, pa su zakonodavne i pravne promjene izvedene u sklopu pridruživanja NATO-u. Slovenija je svoj obrambeni sustav izgradila na uvođenu profesionalizacije i ukidanju regrutacije. Vah je i usprkos provedenih reformi zaključio kako sigurnosna obrambena politika Slovenije nije definirana i konsolidirana. Očekuje se da Slovenija postane punopravni član EU i NATO 2004, nakon čega će svoju politiku graditi na uspješnom povezivanju sa zemljama Zapadnog Balkana.

O uključivanju Srbije i Crne Gore u Partnerstvo za mir govorio je Veljko Kadrijević iz Atlantskog savjeta Srbije i Crne Gore.

Raniji uvjeti za ulazak u Partnerstvo za mir: smjena generala Pavkovića, parlamentarni nadzor vojnih snaga, civilni nadzor vojnog budžeta, otpočinjanje reformi vojske, suradnja s Haškim tribunalom (izručivanje Šljivančanina i Radića), revidirani su na sadašnja dva: suradnja s Haškim tribunalom (izručenje Ratka Mladića) i odustajanje od tužbi protiv 18 zemalja članica

NATO-a. Ulazak u Partnerstvo za mir pratio je čitav niz reformi kako na razini države, ministarstva obrane, tako i izmjeni normativne regulative u oblasti obrane i sigurnosti.

Zadaće Atlantskog savjeta SCG koncentrirane su na: promjenu javnog mijenja, edukaciju parlamentaraca, novinara, sveučilišne javnosti te izradu doktrinarnih i strateških dokumenata o obrani i sigurnosti.

Nebojša Vučinić, profesor na Pravnom fakultetu u Podgorici, oslikao je odnos Crne Gore i Europe, pri čemu je istaknuo da je temeljno državno pitanje uređenja odnosa među Srbijom i Crnom Gorom odloženo na razdoblje od dvije i pol godine.

On je predložio da se ove dvije države organiziraju kao dvije neovisne države, koje bi na osnovu bilateralnih sporazuma mogle postići harmonizaciju odnosa. Neriješen državnopravni status Crne Gore tako je osnovna prepreka za euroatlantske integracije nekadašnje republike bivše Jugoslavije koja, prema Vučiniću, trpi strahovit pritisak Bruxellesa da ostane u državnoj zajednici sa Srbijom.

Sudionici škole složili su se s konstatacijom da je jugoistok Europe još uvijek najturbulentniji dio Starog kontinenta. I usprkos smanjenju klasičnih vojnih izazova sigurnosti i stabilnosti, koje je uslijedilo po završetku rata i masovnih oružanih sukoba, rubni dio Europe je i danas pogodno tlo za najrazličitije izazove tzv. »soft-security«.

Tako su u okviru seminara razmatrana i dva moguća scenarija koja se odnose na jugoistok Europe: jedan optimističan, a drugi pesimističniji. Prema prvom scenariju, veći stupanj funkcionalnog povezivanja i regionalne suradnje zemalja Jugoistočne Europe trebao bi rezultirati njihovim bržim uključivanjem u europske moderne tokove razvoja i budućim članstvom u euroatlantskim integracijama EU i NATO. Druga, lošija varijanta bila bi ta da će na temelju netrpeljivosti iz bliže ili dalje prošlosti, zemlje Jugoistočne Europe još neko duže vrijeme ostati izoliranima od integracijskih procesa novog europskog i globalnog svjetskog poretka.

Zemlje Jugoistočne Europe danas su različito pozicionirane u odnosu na glavne euroatlantske institucije, Europsku uniju i NATO. One su različito institucionalno povezane i imaju različite mogućnosti konkretne suradnje. Samim zemljama Jugoistočne Europe, posebno zemljama Zapadnog Balkana više je nego jasno da poboljšanje njihovih bilateralnih odnosa i uspostavljanje tradicionalnih veza znači uvjet njihovog opstanka i budućeg sveukupnog razvitka. U tom pravcu bio je i usmjeren praktični cilj seminara na Šipanu – uspostavljanje novih poznanstava, kontakata i prijateljstava mladih lidera koji će u ne tako dalekoj budućnosti morati zajedničkim snagama rješavati sudbinu turbulentnog prostora Jugoistočne Europe.

Tanja Topić